

dr hab. Adam Przybyłowski, prof. UMG
Katedra Zarządzania i Ekonomii
Wydział Przedsiębiorczości i Towaroznawstwa
Uniwersytet Morski w Gdyni

Recenzja pracy doktorskiej

**pt.: „Sukcesja funkcji ekonomicznych na terenach pogórnich
na przykładzie województwa śląskiego”**

Autor pracy: mgr Monika Janiszek

Promotor pracy: dr hab. Małgorzata Czornik, prof. UEK

Recenzja została wykonana z punktu widzenia spełnienia kryteriów określonych w art. 13, ust.1. Ustawy z dnia 21 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 859/2017).

1. Uwagi wstępne

Recenzowana praca liczy 232 strony. Zawiera wprowadzenie, pięć rozdziałów, zakończenie oraz wszystkie wymagane spisy, a także załączniki. Wykorzystano liczne pozycje zwarte, publikacje, raporty, akty prawne oraz źródła internetowe, zarówno krajowe, jak i zagraniczne. Wszystkie one są adekwatne merytorycznie do tematu pracy, a ich liczba (338) jest wystarczająca dla potrzeb rozprawy doktorskiej. Struktura pracy jest prawidłowa. Starano się zachować właściwe proporcje objętościowe pomiędzy poszczególnymi rozdziałami, a tekst części teoretycznej jest zbliżony objętościowo do części empirycznej, z lekkim „przechyłem” na tę drugą (ostatni rozdział liczy nawet aż 60 stron).

2. Ocena zasadności podjęcia tematu pracy

Podjęta w pracy problematyka jest aktualna, interesująca, bardzo ważna, zarówno w aspekcie teoretycznym, jak i aplikacyjnym. Wybór tematu jest trafny, gdyż zagadnienie wyzwań rozwojowych i zagospodarowania terenów przemysłowych zajmuje ważne miejsce we współczesnej ekonomii, zwłaszcza w świetle paradygmatu rozwoju trwałego i zrównoważonego. Ma ono również istotne znaczenie w skali globalnej i w polityce UE, a także na poziomie krajowym oraz w wymiarze regionalnym i lokalnym. Potwierdzeniem tego są liczne regulacje i akty prawne oraz dokumenty strategiczne unijne, np.: komunikat

Komisji Europejskiej „Strategia Europa 2020. *Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*” KOM(2010), Bruksela 3.3.2010, czy też polskie, np.: „Ustawa z dn. 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. nr 80, poz. 717. z późniejszymi zmianami)”.

Pamiętać należy, że obecny rozwój cywilizacyjny wiąże się z coraz większym zapotrzebowaniem na dywersyfikację funkcjonalno-przestrzenną na poziomie lokalnym i regionalnym. Poszukiwanie możliwości adaptacji i wykorzystania terenów problemowych, staje się – w kontekście aktualnych wyzwań – bardzo istotnym elementem kształtowania nowoczesnego systemu zagospodarowania przestrzennego. Wiąże się to również z pilną potrzebą refleksji na temat roli poszczególnych interesariuszy w stymulowaniu procesów rozwojowych, ponieważ w praktyce podejmuje się wiele nieefektywnych ekonomicznie decyzji dotyczących wykorzystania terenów przemysłowych, w rezultacie których – jak trafnie ujmuje to Autorka - dochodzi do marnotrawstwa zasobów przestrzennych. Rolę tego rodzaju polityki rozwoju w podnoszeniu jakości życia współczesnych społeczeństw trudno przecenić. W badanym regionie istnieje wiele terenów zniszczonych wieloletnią eksploatacją węgla kamiennego, które wymagają wskazania ciągu działań zmierzających do zmian cech ich zagospodarowania. Przedmiot badań recenzowanej dysertacji jawi się zatem jako pilne i ważne wyzwanie badawcze, a analizy dotyczące skutecznych sposobów wspierania przedsięwzięć tego typu są bardzo potrzebne.

Recenzowana rozprawa doktorska dotyczy zatem istotnego problemu. **Należy także podkreślić, że nie było dotychczas opracowania, które obejmowałoby analizę problematyki wyzwań rozwojowych na terenach pogórnich w takim ujęciu. Przyjęty obszar badań należy zatem uznać za uzasadniony, a Autorka tych badań wykazała odpowiednie kompetencje, wiedzę i umiejętności badawcze.**

3. Ocena merytoryczna rozprawy

Procedurę badawczą zastosowaną w rozprawie należy uznać za właściwą dla obszaru nauk społecznych. Problemów naukowych w recenzowanej rozprawie jest kilka. Najważniejsze są sformułowane w celu pracy i hipotezach oraz pytaniach badawczych.

Celem głównym badań było „wyróżnienie najkorzystniejszej funkcji użytkowania terenu pogórnego na podstawie rozpoznanych czynników determinujących charakter możliwych kierunków przemian. Pierwszym **celem szczegółowym** zaś było „wskazanie możliwości adaptowania ewolucyjnych motywów rozwoju procesów gospodarczych”. **Cele empiryczne** z kolei dotyczyły „rozpoznania zbioru zróżnicowanych czynników determinujących wybór

kierunku sukcesji nowych funkcji na obszarach pogórnich województwa śląskiego oraz próby oceny ich znaczenia w zmianach struktury użytkowania w latach 1990-2018.

W rozprawie przyjęto następującą **hipotezę główną**: „przy danym zbiorze czynników oddziałujących istnieje tylko jedna optymalna funkcja użytkowania terenu pogórnich maksymalizująca, zgodnie z koncepcją sukcesji, rezultaty alokacji istniejących zasobów.

Uszczegółowiono ją w **dwóch założeniach**:

- „ewolucja procesów gospodarczych powinna uwzględniać nowe wykorzystanie dziedzictwa architektonicznego danego terenu,
- w województwie śląskim ekonomiczna sukcesja na terenach pogórnich przebiega pod znacznie większym wpływem czynników społecznych niż uwarunkowań sozologicznych i architektonicznych.”

Cele i hipotezy w zasadzie są ze sobą spójne, aczkolwiek mogłyby zostać sformułowane bardziej precyzyjnie, do czego odniosę się w dalszej części recenzji. Odpowiednio do celu pracy dobrano zakres przedmiotowy, przestrzenny i czasowy badań. Przedstawione w pracy wyniki i wnioski są wartościowe poznawczo. Metodologię i zastosowane narzędzia badawcze należy uznać za właściwe dla charakteru przeprowadzonych badań.

Autorka osiągnęła efekty naukowe, jak i aplikacyjne w rozprawie. Według mojej oceny należą do nich:

1. Przedstawienie wnikliwej, interesującej analizy porównawczej i krytycznej literatury przedmiotu dotyczącej ewolucyjnych motywów rozwoju w ekonomii. Biorąc pod uwagę lukę poznawczą i relatywnie ograniczoną dostępność materiałów źródłowych, należy docenić wysiłek i wkład Autorki w zebranie interesującego materiału źródłowego, a w konsekwencji uporządkowanie pojęć odnoszących się do badanej problematyki.
2. Poruszenie i uzupełnienie wiedzy w przestrzeni dyskusji akademickiej o nowe/dodatkowe oraz interdyscyplinarne elementy dotyczące zbadania motywacji aktywności podejmowanych na terenach przemysłowych na tle polityki lokalnej i regionalnej. Autorka dokonała wnikliwej analizy oraz przedstawiła inspiracje, a nawet konkretne propozycje działań, jakie zmuszone są podejmować samorządy terytorialne oraz inni praktycy zajmujący się przekształcaniami i zagospodarowaniem terenów przemysłowych. Może to być wskazówką dla poszczególnych interesariuszy w poszukiwaniu ścieżek prowadzących do kształtowania i stymulowania odpowiedzialnej polityki rozwoju na tych terenach. Jest to szczególnie cenne osiągnięcie Autorki w kontekście zwrócenia uwagi na potrzebę optymalizacji alokacji środków publicznych w świetle paradygmatu rozwoju trwałego i zrównoważonego.

3. Zdiagnozowanie zmian pokrycia i użytkowania terenów w województwie śląskim, co pozwoliło na uporządkowanie kierunków sukcesji na obszarach pogórnich. Wykazanie, iż sukcesja w latach 1990-2018 przebiegała głównie w pięciu kierunkach, tj.: przemysłowo-handlowym, rekreacyjnym, rolnym, leśnym i mieszkaniowym. Uwzględniając intensywność wpływu czynników oddziałujących na przebieg sukcesji funkcji użytkowania tych terenów, Autorka udowodniła, że największym prawdopodobieństwem konwersji wykazały się powierzchnie poeksploatacyjne dedykowane pod tereny przemysłowo-handlowe (66%), rekreacyjne (12%), później rolne (7,1%).
4. Zidentyfikowanie zbioru czynników oraz ocena intensywności wpływu uwarunkowań na zmiany struktury użytkowania i przebieg procesu sukcesji, pozwoliły Autorce na określenie kierunku wyboru optymalnej funkcji zagospodarowania badanych obszarów. Badania te wykazały, iż obszary pogórnice w województwie śląskim wykazywały największą przydatność dla funkcji rolnej (użyteczność o wartości 255), rekreacyjnej (użyteczność o wartości 91) i przemysłowo-handlowej (użyteczność o wartości 59). Przeznaczenie przestrzeni poeksploatacyjnych pod rolnicze zagospodarowanie wynikało przede wszystkim z możliwości ich przyrodniczej adaptacji, czyli mało zróżnicowanego nachylenia terenu oraz bliskości istniejących już terenów gruntów ornych, upraw mieszanych oraz łąk i pastwisk.
5. Przeprowadzenie interesującego badania ilościowego i przedstawienie w oparciu o mapy rastrowe (bitmapy) scenariuszy rozwojowych badanych obszarów. Opracowanie i naukowa analiza uzyskanych wyników przeprowadzonych badań. Należy podkreślić, że takiej interesującej i wieloaspektowej analizy dotyczącej badanej problematyki, wykorzystującej przy tym metody i narzędzia GIS, nie przedstawiono dotychczas w literaturze, ani w raportach branżowych.
6. Zwrócenie uwagi na obiekty położone na terenach peryferyjnych miast, w stosunku do których również istnieje potrzeba podjęcia działań adaptacyjnych, przede wszystkim doceniających ich unikalne cechy. Tereny pogórnice mogą być w istocie cennym kapitałem inwestycyjnym, szczególnie w małych miastach, ze względu na zmniejszające się zasoby przestrzenne.

Ze względu na elementy nowatorstwa pracy szczególnie istotny jest efekt drugi, trzeci i czwarty oraz piąty. Dzięki przeprowadzonym analizom i osiągniętym efektom Autorka zrealizowała zatem cel badań oraz zweryfikowała w zasadzie pozytywnie postawione hipotezy badawcze.

Obok powyżej przedstawionych efektów i zalet, w pracy dostrzegam następujące mankamenty i kwestie dyskusyjne, tzn.:

1. Dyskusyjny jest tytuł pracy, sposób określenia celu/celów badań, a w konsekwencji hipotez. Tytuł pracy mógłby brzmieć np. następująco: „Sukcesja funkcji zagospodarowania/użytkowania terenów pogórnich na przykładzie województwa śląskiego”. Takie brzmienie byłoby bardziej trafne i adekwatne do treści dysertacji, a zarazem spójne ze sformułowanymi celami i hipotezami.
2. W pracy mamy w istocie do czynienia z próbą określenia wyzwań dotyczących zagospodarowania obszarów pogórnich w kontekście koncepcji rozwoju trwałego i zrównoważonego. Choć Autorka wspomina o „systemie gospodarka-środowisko-społeczeństwo” (s. 31), to odnosi się do tego paradygmatu zdawkowo (s. 52). Zabrakło tu szerszego odniesienia do literatury i stanu badań w tym zakresie.
3. Należy zachowywać umiar w cytowaniu tych samych autorów (np. Kwaśnicki, Domański). Szkoda, że zabrakło odwołania do międzynarodowych, w tym unijnych dokumentów strategicznych dotyczących analizowanej problematyki.
4. Podsumowanie/wnioski powinny mieć charakter bardziej syntetyczny. Zbędne są dywagacje na temat związków nauk biologicznych i ekonomii, czy też powtarzanie uwag dotyczących zmian fluktuacyjnych w systemach: gospodarczym, społecznym i środowiskowym. Cenne byłoby tu raczej wyeksponowanie nowych elementów wiedzy, jakie Autorka wniosła dzięki swojej pracy. Zabrakło też czytelnego odniesienia do najważniejszych wyników i wniosków płynących z przeprowadzonych badań oraz wyeksponowania wymiaru aplikacyjnego dysertacji.

Pomimo powyższych uwag należy stwierdzić, że wyciągnięto prawidłowe wnioski z wykonanych badań, a dodatkowo mają one pewien charakter aplikacyjny. Przeprowadzone rozważania i analizy potwierdzają erudycję Autorki, dobrą znajomość zagadnienia i umiejętność logicznego łączenia problemów i sposobów ich rozwiązania.

Jednakże, w kontekście wyżej wzmiankowanych uwag, proszę w trakcie obrony o pewne **uzupełnienia**. Mianowicie:

- 1) Jakie najważniejsze wyzwania strategiczne stoją przed polityką regionalną w Polsce w kontekście postępujących rewolucyjnych technologii na świecie i aktualnych procesów społecznych? W związku z tym, jakie kluczowe działania oraz nowe/innowacyjne instrumenty sprzyjające równoważeniu rozwoju na terenach pogórnich należałoby promować na gruncie polskim?

- 2) Czy metodyka badawcza wykorzystana w dysertacji mogłaby mieć zastosowanie nie tylko w kontekście polskim, ale również w wymiarze uniwersalnym?

Formalna strona pracy została opracowana w sposób bardzo staranny i nie nasuwa poważniejszych zastrzeżeń. Aczkolwiek Autorka nie ustrzegła się pewnych usterek redakcyjnych i uchybień, do których można zaliczyć:

- Drobne błędy stylistyczne (np. „głównym z elementów”, zamiast „głównym elementem” – s. 21; „osiągnięcia”, zamiast „osiągnięcie” - s. 30), gramatyczne (np. powinno być „towary reprodukowane”, s. 17; „ulegał”, zamiast „ulega”), a także interpunkcyjne (np. „Mimo, że (...)”, zamiast „Mimo że (...)”- s. 24; przed „by” stawiamy przecinek - s. 33, powinno być „w przypadku gdy, (...)” – s. 37) oraz edytorskie (np. tytuły źródeł powinny być wyszczególnione kursywą, w niektórych fragmentach tekstu brak akapitów – ich częstsze użycie zwiększyłoby przejrzystość wywodu).
- Nieścisłości/nieprecyzyjne/niezręczne sformułowania, jak np. „ilości” zamiast „liczby” (s. 59), „siły wpływu/pod wpływem” (s. 19), powinno być „deprecjacji” (s. 74), itp..
- Powtórzenia w spisie literatury i przypisach – np. s. 209, 226, 145.

4. Wniosek końcowy

Wymienione niedociągnięcia nie obniżają wartości merytorycznej rozprawy, która stanowi oryginalne, samodzielne i wartościowe opracowanie Autorki. Koncepcja naukowa pracy i tryb postępowania badawczego są właściwe. Autorka zastosowała w badaniach odpowiedni warsztat metodyczny. Dodatkowym atutem pracy jest fakt, że wyniki przeprowadzonej analizy mają odniesienia aplikacyjne.

Recenzowaną pracę oceniam zatem pozytywnie i stwierdzam, że wnosi ona nowe elementy wiedzy do dyscypliny *ekonomia i finanse* (dawniej *ekonomia*) w aspekcie badań dotyczących wyzwań rozwojowych na terenach przemysłowych. Dysertacja w pełni spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim oraz stanowi podstawę do nadania jej Autorce stopnia naukowego doktora nauk społecznych (dawniej ekonomicznych).

Wnoszę zatem o przyjęcie tej rozprawy przez Wysoki Komitet Naukowy Ekonomii i Finansów Wydziału Ekonomii Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach oraz dopuszczenie mgr Monikę Janiszek do publicznej obrony dysertacji Jej autorstwa.